

**ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИ
ТРАНСФОРМАЦИЯСИ: РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР
АСОСИДА ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИ ПРОГНОЗЛАШ ВА
ПРЕВЕНТИВ ЧОРАЛАР САМАРАДОРЛИГИ**

Абдухалилов Ҳожиакбар Дилмурод ўғли

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси Маъмурий ҳуқуқ кафедраси

катта ўқитувчиси, катта лейтенант

Олимжнов Азизбек Козимжон ўғли

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси 3-курс курсанти

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20640633>

Аннотация: Мазкур мақолада ички ишлар органлари фаолиятида ҳуқуқбузарликлар профилактикасининг анъанавий (реактив) усуллари рақамли технологияларга асосланган проактив моделларга ўтиш жараёни тадқиқ этилади. Сунъий интеллект ва катта маълумотлар (Big Data) таҳлили ёрдамида маъмурий ҳуқуқбузарликларни прогноزلash механизмлари ёритилган. Шунингдек, ҳуқуқбузарликларни таснифлашда уларнинг турдош объектларига тажовуз қилиш хусусиятларини автоматик таҳлил қилиш орқали превентив (олдини олиш) чора-тадбирларнинг самарадорлигини ошириш масалалари илмий-амалий жиҳатдан асослаб берилган.

Калит сўзлар: ҳуқуқбузарликлар профилактикаси, рақамли трансформация, проактив бошқарув, ҳуқуқбузарликларни прогноزلash, превентив чоралар, турдош объектлар, рақамли профайлинг.

Бугунги глобаллашув ва ахборот технологиялари жадал ривожланаётган даврда жамоат тартибини сақлаш ва фуқаролар хавфсизлигини таъминлаш тизими ҳам тубдан трансформацияга учрамоқда. Ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишда фақатгина жисмоний патруллик қилиш ёки воқеа содир бўлгандан сўнг ҳуқуқий баҳо бериш (реактив ёндашув) каби анъанавий

Contact: 99 826 99 56

усуллар бугунги кун талабларига тўлиқ жавоб бермай қолди. Замонавий жамият ички ишлар органларидан ҳуқуқбузарликларнинг оқибатлари билан курашишни эмас, балки уларнинг сабаб ва шароитларини барвақт аниқлаб, олдини олишни (проактив ёндашув) талаб қилмоқда.

Маъмурий ҳуқуқбузарликлар профилактикаси соҳасини рақамлаштириш ва замонавий ахборот тизимларини жорий этиш мазкур муаммонинг энг мақбул ечими ҳисобланади. Хусусан, сунъий интеллект алгоритмлари ва катта маълумотлар базаси (Big Data) асосида криминоген вазиятни таҳлил қилиш, ҳуқуқбузарликларни уларнинг турдош объектлари (масалан, жамоат тартибига, бошқарув тартибига ёки соғлиқни сақлашга қарши қаратилган ҳуқуқбузарликлар) бўйича тизимлаштириш ва ҳудудлар кесимида прогноз қилиш имконияти юзага келмоқда.

Ушбу трансформация жараёни нафақат техник инфратузилмани янгилашни, балки ходимларнинг касбий тайёргарлигини, уларнинг аҳоли билан ишлашдаги конфликтологик компетенциясини ҳамда профилактик таъсир чораларини қўллашнинг ҳуқуқий асосларини қайта кўриб чиқишни тақозо этади. Шу нуқтаи назардан, рақамли технологиялар асосида ҳуқуқбузарликларни прогнозлаш моделларини яратиш ва превентив чоралар самарадорлигини баҳолаш мезонларини такомиллаштириш бугунги ҳуқуқшунослик ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш амалиётининг энг долзарб масалаларидан бири ҳисобланади.

Рақамли технологияларнинг жадал ривожланиши ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тизимининг асосий негизини анъанавий ретроспектив ёндашувдан предиктив, яъни олдиндан башорат қилувчи моделга ўтказишни тақозо этмоқда. Бу жараёнда сунъий интеллект ва катта ҳажмдаги маълумотлар технологиялари асосий драйвер вазифасини ўтайди. Мазкур технологиялар ёрдамида содир этилган жиноятлар оқибатлари билан

курашишдан кўра, уларнинг вужудга келиш сабабларини математик моделлаштириш ва олдини олиш механизми яратилади.

Хорижий давлатлар, хусусан, Германия, Буюк Британия ва Франция тажрибасини қиёсий-ҳуқуқий таҳлил қилиш шуни кўрсатадики, предиктив криминология алгоритмларини жорий этиш орқали кўча жиноятлари ва маъмурий ҳуқуқбузарликларни сезиларли даражада камайитиришга эришилган. Ушбу давлатларда рақамли тизимлар нафақат ҳуқуқбузарликлар статистикасини қайд этади, балки демографик, ижтимоий, иқтисодий ва инфратузилма омилларини комплекс таҳлил қилиб, криминоген хавф юқори бўлган иссиқ нуқталарни аниқлаб беради.

Рақамли прогнозлаш тизимининг самарадорлиги ахборот базасига киритилаётган маълумотларни тўғри таснифлашга бевосита боғлиқдир. Масалан, тизим алгоритмлари маълумотларни ҳуқуқбузарликнинг таркибий унсурлари бўйича гуруҳлайди. Бунда қилмишнинг ҳуқуқий табиатини аниқлашда муайян турдош объект доирасидаги ҳуқуқбузарликларни тизимли геомаконий таҳлил қилиш муҳим аҳамият касб этади. Шу орқали сунъий интеллект маълум бир ҳудудда айнан жамоат тартибига ёки бошқарув тартибига тажовуз қилувчи, яъни бир турдош объектга қаратилган ҳуқуқбузарликларнинг ўсиш эҳтимолини юқори аниқликда прогноз қилади.

Ўзбекистон шароитида ҳуқуқбузарликлар профилактикасини рақамлаштириш ички ишлар органлари ходимларининг кундалик фаолияти алгоритмларини ҳам тубдан ўзгартиради. Предиктив таҳлил натижасида олинган ҳолисона ва аниқ маълумотлар ходимга фуқаролар билан мулоқот қилишда ҳамда манзилли профилактик тадбирларни амалга оширишда тўғри йўналиш беради. Бу эса, ўз навбатида, ходим ва фуқаро ўртасидаги муносабатларда турли хил тушунмовчилик ва низоли вазиятларнинг олдини олишга, ходимнинг касбий этикаси ва конфликтологик компетенциясини

амалда қўллашга хизмат қилади. Аниқ рақамли далилларга асосланган мулоқот фуқароларда тизимга нисбатан ишончни ортттиради.

Рақамли превентив чораларнинг самарадорлигини баҳолаш мезонлари ҳам ушбу трансформация жараёнида янгиланади. Агар анъанавий тизимда профилактика фаолиятининг натижадорлиги кўпинча аниқланган ва баённома расмийлаштирилган ҳуқуқбузарликлар сони билан ўлчанган бўлса, рақамли моделда асосий кўрсаткич сифатида прогноз қилинган хавфнинг муваффақиятли бартараф этилганлиги олинади. Тизим тўлақонли ишлаши учун давлат идораларининг тарқоқ маълумотлар базаларини ягона интеграцион платформага бирлаштириш мақсадга мувофиқдир. Ушбу ёндашув нафақат соҳавий куч ва воситаларни оқилона тақсимлашга олиб келади, балки жамиятда қонун устуворлигини таъминлашнинг илғор, илмий асосланган ва инсонпарвар механизмини яратади.

Миллий амалиёт таҳлили шуни кўрсатадики, Ўзбекистонда «Хавфсиз шаҳар», «Рақамли маҳалла» лойиҳалари доирасида катта ҳажмдаги маълумотлар тўпланмоқда. Бироқ улар ҳали тўлиқ интеграция қилинмаган. Профилактика тизимини трансформация қилиш учун қуйидаги технологик алгоритмларни жорий этиш зарур:

Тизимли интеграция (Big Data): Ички ишлар органларининг ички базаларини Соғлиқни сақлаш, Бандлик ва камбағалликни қисқартириш вазирликлари ҳамда маҳалла тизимлари билан интеграция қилиш. Бу оилавий-маиший низолар ва ишсизлик омилларини вақтида таҳлил қилиш имконини беради. Интеллектуал видеокузатув ва биометрик идентификация: Жамоат жойларида ҳуқуқбузарликлар оқибатини қайд этишдан, уларнинг содир этилиш хавфини юз ифодаси (face recognition) ёки оломоннинг нотипик ҳаракатлари орқали олдиндан аниқлаш тизимига ўтиш.

Рақамли технологиялар асосида ҳуқуқбузарликларни прогнозлаш

Contact: 99 826 99 56

тизимининг жорий этилиши превентив фаолият самарадорлигини сифат жиҳатидан янги босқичга олиб чиқади. Тадқиқот натижалари шуни кўрсатадики, сунъий интеллект ва предиктив таҳлилни қўллаш орқали профилактика инспекторларининг иш юкламасини тўғри тақсимлаш ва куч-воситаларни криминоген вазият оғир ҳудудларга йўналтириш имконияти тузилади.

Шу билан бирга, профилактика тизимини рақамли трансформация қилиш жараёнида бир қатор ташкилий-ҳуқуқий ва техник муаммолар мавжудлиги аниқланди.

Биринчидан, идоралараро маълумотлар алмашинувининг суслиги. Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси фақат ички ишлар органларининг вазифаси эмас. Шахснинг ҳуқуқбузарлик содир этиш хавфини аниқ башорат қилиш учун унинг бандлик даражаси, руҳий саломатлиги, оилавий аҳволи ва ижтимоий таъминотида оид маълумотлар зарур. Ҳозирги кунда ушбу маълумотлар турли вазирлик ва идораларнинг тарқоқ базаларида сақланмоқда ва улар ўртасида автоматик интеграция мавжуд эмас.

Иккинчидан, шахсга доир маълумотларнинг дахлсизлиги масаласи. Рақамли прогнозлаш тизимлари фуқароларнинг шахсий ҳаётига оид маълумотларни қайта ишлашни талаб этади. Бу жараёнда инсон ҳуқуқларини бузмаслик, фуқароларни асоссиз равишда хавф гуруҳларига киритиб қўймаслик (яъни тизимнинг алгоритмик хатоликлари) бўйича қатъий ҳуқуқий кафолатлар тизими ишлаб чиқилмаган.

Учинчидан, кадрларнинг рақамли кўникмалари етишмаслиги. Жорий этилаётган замонавий дастурий таъминотлар ва рақамли хариталар билан ишлаш учун соҳа ходимлари, айниқса ёш ходимлар етарли даражада ахборот-технологик ва криминологик компетенцияга эга бўлиши лозим.

амонавий ахборот жамияти шароитида ҳуқуқбузарликларнинг олдини

олиш тизими анъанавий ёндашувлардан янги рақамли моделга ўтмоқда. Илгари профилактика асосан ҳуқуқбузарлик содир этилгандан кейин амалга ошириладиган чораларга таянган бўлса, рақамли трансформация шароитида асосий эътибор ҳуқуқбузарликларни олдиндан аниқлаш, хавф омилларини баҳолаш ва профилактик таъсир чораларини ўз вақтида қўллашга қаратилмоқда.

Рақамли трансформация ҳуқуқбузарликлар профилактикаси жараёнига ахборот тизимлари, электрон маълумотлар базалари, сунъий интеллект, катта маълумотлар таҳлили ва замонавий мониторинг воситаларини жорий этишни англатади. Бу эса ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга қарорларни субъектив фикрлар асосида эмас, балки аниқ таҳлилий маълумотларга таянган ҳолда қабул қилиш имкониятини яратади.

Ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишда рақамли технологиялардан фойдаланишнинг асосий мақсади — жамиятда хавфсиз муҳитни шакллантириш, профилактик ишларни манзилли ташкил этиш ва мавжуд ресурслардан самарали фойдаланишдан иборат. Ҳуқуқбузарликларни прогнослаш профилактика соҳасидаги энг муҳим инновацион йўналишлардан бири ҳисобланади. Прогнослаш жараёнида турли хил маълумотлар таҳлил қилиниб, келажакда юзага келиши мумкин бўлган ҳуқуқбузарлик хавфи баҳоланади.

Бунда қуйидаги маълумотлар муҳим аҳамиятга эга: аввал содир этилган ҳуқуқбузарликлар статистикаси; ҳудудлардаги ижтимоий-иқтисодий ҳолат; аҳоли мурожаатлари; жамоат хавфсизлигига таъсир қилувчи омиллар; ҳуқуқбузарликлар содир бўлган вақт ва жой ҳақидаги маълумотлар.

Ушбу маълумотларни таҳлил қилиш орқали ҳуқуқбузарликларнинг эҳтимолий сабаблари ва улар содир бўлиши мумкин бўлган шароитлар аниқланади.

Масалан, маълум бир ҳудудда ҳуқуқбузарликлар сонининг мунтазам ўсиши кузатилса, рақамли таҳлил тизимлари бу ҳудудни юқори хавф зонаси сифатида белгилаши мумкин. Натижада профилактика инспекторлари, маҳалла тузилмалари ва тегишли ташкилотлар томонидан олдиндан чоралар кўрилади. Катта маълумотлар (Big Data) технологиялари ҳуқуқбузарликлар профилактикасида катта ҳажмдаги ахборотларни тезкор қайта ишлаш имконини беради. Оддий таҳлил усулларида инсон катта миқдордаги маълумотларни тўлиқ ўрганишда қийинчиликка дуч келиши мумкин. Big Data технологиялари эса турли манбалардан келиб тушган маълумотларни бирлаштириб, улар ўртасидаги боғлиқликларни аниқлайди.

Масалан: қайси ҳудудларда ҳуқуқбузарлик кўпроқ содир бўлаётгани; қайси вақтларда хавф даражаси ошиши; қайси ижтимоий омиллар ҳуқуқбузарликларга сабаб бўлиши каби масалалар автоматик таҳлил қилинади. Бу эса профилактика чораларини умумий эмас, балки аниқ эҳтиёжга асосланган ҳолда амалга ошириш имконини беради.

Сунъий интеллект технологиялари ҳуқуқбузарликларни аниқлаш ва прогноз қилишда янги имкониятлар яратмоқда. Машинали ўқитиш алгоритмлари аввалги маълумотлар асосида муайян ҳолатларни таҳлил қилиб, эҳтимолий хавфларни белгилайди.

Сунъий интеллект қуйидаги йўналишларда қўлланилиши мумкин: ҳуқуқбузарлик содир бўлиш эҳтимолини баҳолаш; ҳудудларни аниқлаш; профилактик тадбирларни режалаштириш; ҳуқуқбузарликлар сабабларини таҳлил қилиш. Бу технологиялар инсон қарорини тўлиқ алмаштириш учун эмас, балки мутахассисларга аниқ ва тезкор таҳлилий маълумот бериш учун хизмат қилади.

Геоахборот тизимлари (GIS) ҳуқуқбузарликларнинг ҳудудий тарқалишини ўрганишда муҳим восита ҳисобланади. Ушбу технология орқали

хукукбузарликлар электрон хариталарда акс эттирилади. Хукукбузарликлар харитаси қуйидаги имкониятларни беради: хавфли ҳудудларни аниқлаш; профилактика кучларини тўғри тақсимлаш; патрул йўналишларини оптималлаштириш; маҳаллий муаммоларни тезкор ҳал қилиш. Натижада хукукни муҳофаза қилувчи органлар мавжуд муаммога фақат жавоб қайтарибгина қолмай, унинг олдини олиш имкониятига эга бўлади. Превентив чоралар — хукукбузарлик содир бўлишидан олдин амалга ошириладиган олдини олиш тадбирларидир. Рақамли технологиялар ушбу чораларнинг самарадорлигини бир неча йўналишда оширади. Биринчидан, профилактик ишлар аниқ мақсадли бўлади. Яъни барча фуқароларга бир хил ёндашув эмас, балки ҳақиқий хавф мавжуд бўлган ҳолатларга эътибор қаратилади. Иккинчидан, давлат органлари ўртасида ахборот алмашинуви тезлашади. Электрон тизимлар орқали маълумотлар ўз вақтида етказилиб, ҳамкорлик самарадорлиги ошади. Учинчидан, профилактика натижаларини баҳолаш имконияти пайдо бўлади. Рақамли таҳлил орқали қайси чоралар самара бергани ёки қайси йўналишларни такомиллаштириш зарурлиги аниқланади.

Ҳуқуқий асослар: Ўзбекистон Республикасида хукукбузарликлар профилактикасини рақамли технологиялар асосида ташкил этиш давлат сиёсатининг муҳим йўналишларидан бири ҳисобланади. Бугунги кунда хукукбузарликларнинг олдини олиш, уларнинг сабаб ва шарт-шароитларини аниқлаш ҳамда профилактик чораларни самарали амалга оширишда замонавий ахборот технологияларидан фойдаланишнинг ҳуқуқий асослари шаклланган.

Хукукбузарликлар профилактикаси соҳасидаги асосий ҳуқуқий ҳужжатлардан бири Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 14 майдаги “Хукукбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги Қонуни ҳисобланади. Ушбу Қонун хукукбузарликларнинг олдини олиш, уларнинг сабабларини ва

содир этилишига имкон берувчи шарт-шароитларни аниқлаш ҳамда бартараф этиш билан боғлиқ муносабатларни тартибга солади. Қонунда профилактика субъектларининг ваколатлари белгилаб берилган бўлиб, уларнинг ахборот алмашинуви, таҳлил олиб бориши ва профилактик чораларни амалга ошириши назарда тутилган.

Мазкур Қонун асосида ҳуқуқбузарликларни профилактика қилишда маълумотларни йиғиш, таҳлил қилиш ва улар асосида қарорлар қабул қилиш тизими ривожлантирилмоқда. Бу эса рақамли технологиялар орқали ҳуқуқбузарликларни прогнозлаш ва уларнинг олдини олиш имкониятини кенгайтиради.

Ўзбекистон Республикасининг “Ички ишлар органлари тўғрисида”ги Қонуни ҳам ҳуқуқбузарликлар профилактикасининг муҳим ҳуқуқий асосларидан бири ҳисобланади. Ушбу қонун ички ишлар органларининг жамоат тартибини сақлаш, фуқаролар хавфсизлигини таъминлаш, ҳуқуқбузарликларни аниқлаш ва уларнинг олдини олиш соҳасидаги ваколатларини белгилайди.

Қонунга мувофиқ ички ишлар органлари ҳуқуқбузарликларнинг сабабларини ўрганиш, профилактик тадбирларни амалга ошириш ва замонавий ахборот технологияларидан фойдаланиш орқали жамоат хавфсизлигини таъминлаш вазифаларини бажаради. Бу жараёнда электрон маълумотлар базаси, таҳлилий дастурлар ва рақамли мониторинг тизимлари муҳим аҳамият касб этади.

Рақамли технологиялардан фойдаланиш жараёнида фуқароларнинг шахсий маълумотларини ҳимоя қилиш масаласи алоҳида аҳамиятга эга. Шу мақсадда Ўзбекистон Республикасининг “Шахсга доир маълумотлар тўғрисида”ги Қонуни қабул қилинган. Ушбу Қонун шахсга доир маълумотларни йиғиш, сақлаш, қайта ишлаш ва улардан фойдаланиш

тартибини белгилайди.

Ҳуқуқбузарликларни прогнозлаш жараёнида турли маълумотлар таҳлил қилинганлиги сабабли мазкур Қонун талабларига риоя қилиш муҳимдир. Бу эса рақамли профилактика тизимида инсон ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини таъминлашга хизмат қилади.

Ўзбекистон Республикасининг “Ахборотлаштириш тўғрисида”ги Қонуни ҳам рақамли профилактика тизимининг ҳуқуқий асосларидан бири ҳисобланади. Ушбу қонун ахборот ресурслари, ахборот тизимлари ва электрон маълумотлардан фойдаланиш соҳасидаги муносабатларни тартибга солади.

Мазкур қонун асосида давлат органларида электрон ахборот тизимларини жорий этиш, маълумотлар базаларини шакллантириш ва улар ўртасида ахборот алмашинувини таъминлаш имконияти яратилган. Бу эса ҳуқуқбузарликларни тезкор аниқлаш ва уларнинг олдини олишда муҳим омил ҳисобланади.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикасида рақамли технологияларни ривожлантириш мақсадида “Рақамли Ўзбекистон – 2030” стратегияси қабул қилинган. Ушбу стратегия давлат бошқаруви ва ижтимоий соҳаларда рақамли технологияларни кенг жорий этиш, ахборот тизимларини такомиллаштириш ҳамда маълумотларга асосланган бошқарув қарорларини қабул қилишни назарда тутди.

Муаммо ва таклифлар: Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тизимида рақамли технологияларни жорий этиш жараёни бир қатор ижобий натижалар билан бирга айрим муаммоларни ҳам келтириб чиқармоқда. Ушбу муаммоларни бартараф этиш ҳуқуқбузарликларни прогнозлаш ва профилактик чоралар самарадорлигини оширишда муҳим аҳамиятга эга.

Биринчи муаммо — ҳуқуқбузарликлар ҳақидаги маълумотларни йиғиш ва ягона тизимга бирлаштириш масаласидир. Айрим ҳолатларда турли давлат

органларида мавжуд ахборот базалари ўртасида тўлиқ интеграция йўлга қўйилмаганлиги сабабли маълумотларни тезкор таҳлил қилиш имконияти чекланади. Бу эса ҳуқуқбузарликларни олдиндан прогнозлаш жараёнига салбий таъсир кўрсатади.

Таклиф сифатида ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ва бошқа профилактика субъектлари ўртасида ягона электрон ахборот алмашинуви тизимини янада ривожлантириш, маълумотлар базаларини ўзаро интеграция қилиш мақсадга мувофиқ.

Иккинчи муаммо — рақамли технологиялардан фойдаланиш учун етарли малакага эга мутахассислар етишмаслигидир. Сунъий интеллект, катта маълумотлар таҳлили ва геоахборот тизимларидан самарали фойдаланиш учун ходимларнинг замонавий билим ва кўникмаларга эга бўлиши талаб этилади.

Бу борада ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ходимлари учун рақамли технологиялар, маълумотлар таҳлили ва ахборот хавфсизлиги бўйича махсус ўқув курсларини мунтазам ташкил этиш зарур.

Учинчи муаммо — шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш билан боғлиқ масалалардир. Ҳуқуқбузарликларни прогнозлаш жараёнида катта ҳажмдаги шахсий маълумотлардан фойдаланилади. Агар бу маълумотлардан фойдаланиш тартиби аниқ белгиланмаса, инсон ҳуқуқлари бузилиши хавфи пайдо бўлиши мумкин.

Таклиф сифатида шахсий маълумотларни қайта ишлашда қонун талабларига қатъий риоя қилиш, ахборот хавфсизлиги чораларини кучайтириш ва маълумотлардан фойдаланиш устидан назорат механизмларини такомиллаштириш лозим.

Тўртинчи муаммо — рақамли технологияларнинг барча ҳудудларда бир хил даражада жорий этилмаганлигидир. Айрим ҳудудларда техник

инфратузилма ва интернет имкониятларининг етарли эмаслиги профилактика тизимида рақамли имкониятлардан тўлиқ фойдаланишга тўсқинлик қилади.

Бу муаммони ҳал қилиш учун ҳудудларда замонавий ахборот-коммуникация инфратузилмасини ривожлантириш, электрон тизимлардан фойдаланиш имкониятларини кенгайтириш зарур.

Бешинчи муаммо — прогнозлаш тизимларида инсон омилининг ўрни ва алгоритмларнинг ишончлилиги масаласидир. Рақамли тизимлар маълумотлар асосида таҳлил қилади, аммо ҳар қандай қарор инсон ҳуқуқлари ва қонун устуворлиги талабларига мос равишда қабул қилиниши керак.

Шу сабабли сунъий интеллект ва автоматлаштирилган таҳлил тизимларидан фойдаланишда инсон назоратини сақлаб қолиш, алгоритмларнинг шаффофлиги ва холислигини таъминлаш муҳим ҳисобланади.

Умуман олганда, ҳуқуқбузарликлар профилактикасида рақамли технологияларни самарали қўллаш учун ҳуқуқий, ташкилий ва техник чораларни комплекс равишда амалга ошириш талаб этилади. Ягона ахборот тизимларини ривожлантириш, мутахассислар малакасини ошириш, ахборот хавфсизлигини таъминлаш ва замонавий таҳлил усуллари жорий этиш орқали ҳуқуқбузарликларни эрта аниқлаш ва уларнинг олдини олиш самарадорлигини сезиларли даражада ошириш мумкин.

Ҳозирги ахборотлашган жамият шароитида ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тизимини замонавий рақамли технологиялар асосида такомиллаштириш долзарб масалалардан бири ҳисобланади. Анъанавий профилактика усулларида фарқли равишда рақамли ёндашув ҳуқуқбузарликларни нафақат содир бўлгандан кейин таҳлил қилиш, балки уларнинг келиб чиқиш эҳтимолини олдиндан аниқлаш ва бартараф этиш имконини беради.

Ўзбекистон Республикасида ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга оширишнинг ҳуқуқий асослари шаклланган бўлиб, “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”, “Ички ишлар органлари тўғрисида”, “Ахборотлаштириш тўғрисида” ҳамда “Шахсга доир маълумотлар тўғрисида”ги қонунлар ушбу соҳани тартибга солувчи муҳим ҳуқуқий манбалар ҳисобланади. Мазкур норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар асосида ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар фаолиятига ахборот технологияларини жорий этиш учун зарур имкониятлар яратилган.

Рақамли технологиялар, жумладан катта маълумотлар (Big Data), сунъий интеллект, геоахборот тизимлари ва электрон ахборот базалари ҳуқуқбузарликларни прогнозлаш, хавфли ҳудудларни аниқлаш ва профилактик чораларни манзилли ташкил этишда муҳим восита бўлиб хизмат қилади. Бу эса ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш тизимини янада тезкор, аниқ ва самарали қилиш имконини беради.

Шу билан бирга, рақамли профилактика тизимини ривожлантиришда маълумотлар хавфсизлиги, шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш, техник инфратузилмани такомиллаштириш ва мутахассислар малакасини ошириш каби вазифаларга алоҳида эътибор қаратиш зарур.

Келгусида ҳуқуқбузарликлар профилактикаси соҳасида рақамли технологиялардан самарали фойдаланиш, ягона ахборот тизимларини ривожлантириш ва таҳлилий имкониятларни кенгайтириш орқали жамиятда хавфсизлик муҳитини мустаҳкамлаш мумкин. Рақамли трансформация натижасида профилактика тизими ҳуқуқбузарликларга қарши курашиш эмас, балки уларни олдиндан аниқлаш ва бартараф этишга қаратилган замонавий бошқарув моделига айланади.

REFERENCES:

1. Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 14 майдаги “Ўқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги Қонуни.
2. Ўзбекистон Республикасининг “Ички ишлар органлари тўғрисида”ги Қонуни.
3. Ўзбекистон Республикасининг “Ахборотлаштириш тўғрисида”ги Қонуни.
4. Ўзбекистон Республикасининг “Шахсга доир маълумотлар тўғрисида”ги Қонуни.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Рақамли Ўзбекистон – 2030” стратегиясини тасдиқлаш ва уни самарали амалга ошириш чоратadbirlari тўғрисидаги фармонлари.
6. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. – Тошкент: Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси, 2023.
7. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси. – Тошкент: Адолат, амалдаги таҳрир.
8. Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси. – Тошкент: Адолат, амалдаги таҳрир.
9. Ўқуқбузарликлар профилактикаси: дарслик / масъул муҳаррирлар. – Тошкент: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси нашриёти.
10. Ахборот технологиялари ва жамоат хавфсизлиги: замонавий ёндашувлар. – Тошкент: илмий-амалий нашрлар тўплами.
11. Сунъий интеллект ва катта маълумотлар (Big Data) технологияларидан фойдаланиш асослари бўйича илмий мақолалар тўплами.
12. Электрон давлат бошқаруви ва рақамли трансформация масалалари бўйича илмий-тадқиқот материаллари.

SCIENTIFIC CONFERENCE OPEN PROCEEDINGS

Global Academic Knowledge Repository

13. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари миллий базаси – LexUZ электрон манбаси.
14. Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлигининг ҳуқуқбузарликлар профилактикаси соҳасидаги расмий материаллари.
15. Ахборот хавфсизлиги ва шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш бўйича меъёрий ҳужжатлар.

Contact: 99 826 99 56

